

GRAZIANO ANDUAGA
"GESALTZAKO AITONA"
1877-1965

Joan zaigu azkenean Gesaltzako aitona ere. Alegiñak egin nituen garaiz ibiltzeko; baiña berandu eldu naiz. 1965-ko martxoaren 2-an, gabeko amarretan, itzali zan gure bertsolaria. Bere kristau eginbearrak zintzoki ta arduraz bete ondoren joan zaigu. Buruko argia ta ezaguera azkenerarte izan zuen.

Arantzazun iñoiz izan bazera, irakurle, jakingo dezu, noski, nun dagoen Gesaltzako baserria. Kamioan gora goazela, eskubi-aldera, Arantzazura eldu baiño iru kilometro leenago, an beean, sakonean, patxara ederean kokatua arkitzen da. Etxe galanta da, iru bizitzakoa. Antxe jaio, bizi ta il da Graziano Anduaga, Gesaltzako aitona.

* * *

1877 gnean. jaio zan, abenduaren 18-an. Bere aitak Pedro Migel zuen izena. Pedro Migel onek ba zuen anai bat, Jose Anduaga,

Gesaltzan jaiotakoa au ere. Erlojugille famatua izandu zan, lenengo Bilbon eta gero Madrillen; beronek izaten omen zuen Puerta del Sol-ko erlojuaren ardura. Urtero-urtero, utsik egin gabe, etortzen omen zan Gesaltzako baserrira, udaldia pasatzera.

Osaba au Bilbon zegoen garaian, Grazianok (artean mutil gaztea izango zan) denporalditxo bat egin zuen aren etxean. Udara batean Naparroan ere ibilli zan basolanetan, ogeita iru urte zituenean. Bestela, berriz, bere jaiotetxean bota du bere bizi guztia, baserrian, alegia.

Txikitan Uribarriko auzo-eskolara ibilli zan. An ikasi zuen irakurtzen, idazten eta lau erreglak egiten. Eta —ez dago zer esanik— Kristau Dotriña ere bai. Idatzi, letra apain eta garbi askoakin egin oi zuen. Ikulluan edo soroan edo oean asmatutako bertsoak, txintxo-txintxo jarriko zituen gero bere paperetan.

1905 urtean ezkondu zan Estefania Arregirekin. Iru seme-alaba izan zituzten: Pedro, Victoria ta Jose. Jose Venezuelan dago, Victoria Legazpian bizi da. Pedrok segitzen du baserriarekin. Familia ederra azi du Pedrok: 10 seme-alaba (lau mutil ta sei nexka).

43 urtetan ibilli zan Graziano goizean-

-goizean Arantzazuko kolejioko mutikoentzat gosarirako esnea ekartzen, zaldi edo asto batek laguntzen ziola. Eguraldi ona naiz txarra egin, bost kilometroko joan etorria egin bear zuen ortarako: bere etxetik kometura, eta buelta.

Arantzazu auzoko alkate ere izandu zan makiña bat urtean.

Baiña gauza guztien gaiñetik, nekazaria zan Graziano. Oso-osoko nekazaria. Biotz-biotzetik nekazaritzari lotua.

Pentsalari zorrotza zan. Beti bere bidetik ibilliko zana. Gaur eguneko modak, oiturak eta propagandazko itz lilluragarriak ez zuten batere indarririk gure aitona bere bidetik atera-erazteko.

Lengo gizaldietako ispillu jatorra genuen. Askotan entzun nion esaten: "Beste zintzotasun bat zegoan len". "Zintzotasuna galdu da". Bere ustez, dirua ugaritu danean, bere doai on-ederrik asko ta asko galdu du euskaldunak. Txepeldu, zabartu ta pardeldu egin dala zion.

Beti samurrera joate ori seiñale txartzat jotzen zuen. Geiegikeri ta zakarkeri batzuk gazteen kontra iñoiz esango zituen —ez zan,

ez, "olatu berrikoa"—, baiña aitortu bear da
ba dala ikasbide zuzenik aren esanetan.

* * *

Gazte gaztetatik somatu zuen bertsoetara-
ko griña. Bertsolari famatuen bertso-pape-
rak irakurriz eta ausnartuz erne zitzaion za-
letasun ori. Eta bera ere bertso-jartzaillea
biurtu zan. Bere semeak esaten zidan bein:
"Au, soroan lan egiten ari dan bitartean ere.
bertsoak asmatzen ibiltzen da". Lan bitar-
tean bertsoak asmatu, eta gero paperean ja-
rri. Orrela atera zaizkio ainbeste bertso mar-
dul, trinko, borobil, eta ezin obeto taju-
tuak.

Izan ere, bertso pillo ikaragarria egin
izan du Grazianok bere bizitza luzean zear.
Batzuk bertso-paperetan inprentatu eta za-
baldu ziran; geienak, berriz, Arantzazuko
illeroakoan irten dira; "Goiz-Argi"n ere bai
bat edo beste; eta bertso-paperetan eta al-
dizkarietan agertu ziranak baiño askoz geia-
go egin zituela, esan bearrik ez dago. Pillo
bat etxeoak erre ziotela ere esaten zuen.
Ala ere ez dira gutxi gure eskuetara eldu
diranak.

Bera bertsolaria izanez gaiñera, bertsoe-
tarako zaletasuna erein du Grazianok bere
inguruan, bere familian beintzat. Venezue-

lan dagoen bere semea bertsolaria atera zai-
gu. Eta bere billobetatik bat, Joxe Mari An-
duaga, bertsolari datorkigu, ta ez nolabai-
tekoa. Etxetik dakarte nunbait bertsolari-
ezpala. Ezin uka: eskolarik onena, etxeko
eskola...

* * *

Berari artutako esaera, ipui eta bertso-pi-
lloaz liburu bat agertu genduen Zarauzko
Itxaropena etxean, Kuliska-Sortan: "Aitona-
ren Uzta", 1961.

Beste liburu bat agertu zan geroago aren
bertso-mordoaz "Auspoa" liburutegi onetan
bertan: "Egunsentiko Txoria ta beste bertso
asko", 1963.

Eta azkenik, oraingo bertso-bilduman sar-
tu ditugu liburutan jaso gabe gelditzen zi-
ranetatik geienak, ez danak. Gure asmoa zan
danak argitaratzea, baiña ezin; liburua geie-
gi ez loditzeagatik, baztatu bear izan di-
ra ez gutxi. Arantzazuko illerokoan, esate
baterako, 1949 urtetik onuntza, ba dira Gra-
zianoren makiña bat bertso gure bildumatik
kanpoan gelditu diranak. Bertso-paperetan
agertu zituen guztiak ere ez daude emen.

Bereizte bat egin bear izan degu, beraz.
Aita Zavalaren eskuan utzi nuen nik bereiz-

te-kontu au, eta gaiari ta abar begiratuaz, berak autatu izan ditu bilduman datozenak.

Bakoitzari adigarri bat erantsi diot, noizkoa dan, nondik artu dedan, zertaz ari dan ta abar esanez. Bilduma ontan dijoazten bertso danak ez dira, ba, garai batekoak, eta Grazianok izan du bere eboluzioa bertsoak egiteko bere tankeran. Aren bertsorik zaarrenak zezenarenak dira, eta oien ondoan datozen beste biak ("Ditxa gozo batekin", "Ispillu bat jartzeko"). Urte-muga jakiteak beti du bere ajola, autore baten eboluzioa ezagutzeko.

Eta ba al dago esan bearrik? Graziano-ren bertsoetan guk ez degu aldaturik edo ikuturik egin nai izan, ortografiatzko uskeriren bat edo fonetizismu txiki bat edo beste izan ezik. Paperetan arkitu izan ditugun bezelaxe, edo bere ezpainenatik zuzen-zuzenean gerok jaso izan ditugun eran dijoaz, ba, emengo bertso danak.

* * *

Graziano Anduaga bezelako langille fin gutxi arkitu izan det nik. Euskera, Euskalerrria, ta batez ere Arantzazu, zorretan gelditzen dira berarekin.

Gure erriaren jakituri zaarra, oiturak, iz-

kera ta abar ezagutzeko, Grazianoren bertsoak ez dira arrobi makala.

Goian bego gure adiskide zintzo eta miña izan degun Gesaltzako aitona.

Aita Luis Villasante, OFM.

Arantzazun, 1965-ko azaroaren 12-an

Oarra. — Gesaltzako aitona berri geiago jakin nai dituenak, aipatutako bi liburu oietan billa ditzake (“Aitonaren Uzta”n eta “Egunsentiko Txoria”n, alegia).